

Jezus Christus en doet Hij ons den Heiland en al zijn rijkdommen bezitten.

Maar als de gedoopte menschen den doop verachten of misbruiken, dan wordt hij voor hen een ramp, een bron van ellende, ja, een apparaat ter verdoemenis.

Ik wil, om weer te laten zien hoe echt gereformeerd en hoe overoud deze eenvoudige, klare doopsleer is, nog één uitspraak van Calvijn — één uit duizend — aanhalen. Bij Ezechiël 20: 20 schrijft hij het volgende:

„Wij moeten derhalve vasthouden, dat er een wederzijdsche verhouding is tusschen geloof en sacramenten, en dat dus de sacramenten hun uitwerking (!) bekomen uit het geloof; niet dat de onwaardigheid des menschen iets aan de sacramenten zou ontnemen. De sacramenten behouden steeds hun natuur: de Doop is het bad der wedergeboorte, ook indien de geheele wereld ongeloovig zou zijn; het Avondmaal is de gemeenschap aan Zijn lichaam en bloed, ook indien er geen enkel vonkje van geloof in de wereld zou zijn. (Calvijn is doodsbenuwd dat men deze waarheid, dat n.l. het wezen der sacramenten volstrekt onafhankelijk is van het geloof of ongeloof van den ontvanger, niet ten volle tot haar recht zou laten komen. Daarom schuift hij haar altijd weer naar voren — C. V.). Maar wij genieten de genade niet, die ons wordt aangeboden, en of schoon de geestelijke zaken altijd dezelfde blijven, verkrijgen wij de uitwerking daarvan toch niet en voelen niet welke kracht zij hebben, als wij er ons niet voor wachten, dat ons ongeloof niet ontheiligt, wat God tot ons heil heeft gewild.”

Ja wanneer wij door ons ongeloof Gods heerlijke en heilige sacramenten ontheiligen, dan veranderen ze „in een zeer schadelijk venijn“⁵⁾.

En zoo komen we dan tot de conclusie, dat de doop zooals hij door God zichtbaar en hoorbaar wordt gegeven en als zoodanig aan alle gedoopten wordt geschonken voor allen gelijk is. Maar dat deze zoo altijd en voor allen gelijke doop of, naar Gods heiligen raad, en krachtens zijn genade, en door de werking des Geestes, en in den weg des geloofs tot grooten zegen wordt of naar dienselfden heiligen raad Gods door den onwil en het ongeloof der ondankbare gedoopten in een verschrikkelijke ramp wordt veranderd.

En we vragen weer: wist Ds Spier dit niet?

Wist hij niet, dat de „vrijgemaakten“ precies hetzelfde leeren als wat Ds Van Teijlingen — aan Ds Spier zoo goed bekend — in denzelfden tijd dat Ds Spier de gereformeerde meisjes onderrichtte, aan de gereformeerde studenten als echt gereformeerde waarheid voorhield, n.l. dat „het wezen van het Sacrament als instrument des Geestes en dus de waarachtige aanwezigheid van Christus' lichaam en bloed niet afhankelijk (is) van het geloof of ongeloof bij den ontvanger“. En dat het geloof niet „ook niet als onderstelling, tot het wezen van het Sacrament“ behoort. En dat als de ongeloovige het gebruikt „er niets van dat wezen te loor“ gaat?“

Waarom scheldt hij zijn vroegere geestverwanten, die volmaakt hetzelfde leeren als..... Ds Spier vroeger en Ds Van Teijlingen en vroeger en nu?

C. V.

⁵⁾ Institutie, IV, 17, 40.

⁶⁾ Vox Theologica, 16e Jaar No. 4, April 1946.

KERKELIJK LEVEN

Wat leeft er in de zendingskringen der synodocraten? V.

In onze voorgaande artikelen lieten we zien, wat de synodocratische vier-formulieren-gemeenschap zooal heeft goedgevonden, of goedgekeurd, of althans verdragen en „geslikt“ van den kant der kerkelijk-revolutionairen in Indië.

Thans willen we ons gaan bezig houden met de vraag, tot wat voor conclusies de zendingsmensen zooal gekomen zijn in hun samenspreking met „de“ kerken van Indonesië en „de“ kerken in Nederland (d.w.z. óók de Herv. Kerk).

Ook daaruit kan men den geest proeven. En ook daarbij dringt zich de vergelijking op met 1944.

Men dient bij de lezing zich te realiseren, dat met „DE“ kerken in Indonesië heelemaal niet meer bedoeld zijn de door de gereformeerde zending geplante kerken, doch dat complex van allerlei kleur, dat ligt „in het gebied“ (!) van de Dewan Permoesja-waratan Geredja, d.w.z. den Raad van Kerken in Indonesië; en eveneens, dat met „de“ kerken in Nederland bedoeld zijn de Hervormde Kerk en het gezelschap, dat een preekstoel heeft voor Verkuyl en niet voor „cand. Schilder“. Let er op, dat die Raad van Kerken een „gebied“ heeft. Ziet U kans om dat woord anders te verklaren dan „totalitair“?

UIT DE SCHRIFT

de betere belofte (a) II.

Ik zal mijn wet geven in hun binnenste. Jer. 31: 33.

De vragen, waarvoor de bij Jeremia voorkomende belofte, hierboven vermeld, ons plaatst, kunnen een antwoord krijgen allereerst uit de juiste opvatting van het woord „binnenste“.

Blijkens het gebruik van het hier voorkomende Hebreeuwsche woord kan „binnenste“ een aanduiding zijn van den „inwendigen mensch“, d.w.z. van zijn psychisch leven als „zetel“ van denken en emotie. Hetzelfde woord komt, om maar een voorbeeld te kiezen, ook voor in 1 Kon. 3: 28 (Gods wijsheid in den koning), Jer. 4: 14, Spr. 26: 24, Ps. 62: 5, 94: 19. En wanneer het wordt gebezigd in afwisseling met „hart“ is de beteekenis — die overigens wel zeer variabel is — eigenlijk zonder meer gegeven: Spr. 14: 33, Jer. 31: 33, Ps. 39: 4, 55: 5, 109: 22, Klaagl. 1: 20. En als nu sprake is van een „geven“ der wet in het binnenste, welke uitdrukking min of meer zichzelf verklaart door het daarevens gestelde: schrijven van de wet in of op het hart, dan denkt ieder vanzelf aan Spreuken 3: 3, waar de wijsheid haar leerling vermaant, de wet der wijsheid en haar geboden te schrijven op de tafelen van zijn hart. Dat kan natuurlijk niet beteekenen: wederbaar u zelf, evenmin: verkies u zelf ten eeuwigen leven, het heeft ook niet de beteekenis: bekeer u (want het zich niet bekeeren is niet ondersteld), doch: vergeet ze niet, zorg dat ge ze niet uit uw gedachten laat gaan, dat ge er een zaak des harten van maakt; laat het geen van buiten geleerd lesje zijn, dat ge van een ander naspreken kunt, doch: zet uw geest er op, wees er mee bezig.

En daarom is niet meer dan dit de beteekenis der woorden, op zichzelf genomen zijnde.

Nu is het evenwel onbetwistbaar, dat men nimmer eenig Schriftwoord „op zichzelf nemen“ kan. Om te weten wat in een bepaalde plaats een bepaald werkwoord zeggen wil, zal na te gaan zijn, wie het onderwerp der handeling is, en wie het voorwerp en

We doen slechts grepen. Zoo lezen we (onder Hoofdstuk I):

„Het wezen van de verkondiging van het Evangelie is, dat Jezus Christus zelf Zijn gemeente vergadert“. Als er geen Barthianen in de buurt waren, zouden we er allicht over heen loopen. Nu kijken we even op „Wezen“ staat er. Maar de prediking is middel, Barthianen verkiezen het woord „middel“ niet. Wat hier staat kunnen ze wel accepteren.

„Jezus Christus is de hoogste Apostel“, zoo lezen we verder. Dat kan goed bedoeld zijn. Maar 't kan ook door en door verkeerd wezen. En als ik in dit „eerste hoofdstuk“ niets, niets, niets meer hoor over Christus' Persoon en naturen, noch iets naders aangaande de H. Schrift, dan vraag ik: waar blijven we? En ik vraag dat te meer, nu de „Strijdende-Kerk“-propagandadienst ons met alle geweld wil wijs maken, dat die indische kerken zoo heerlijk rijp zijn, en dat de genomen zelfstandigheid er een was van van God gezonden wasdom. We moesten den Heere voor alles danken, zoo verzuchtte Ds Toornvliet.

„Voordat Jezus Christus ten hemel voer, heeft Hij Zijn Apostelen bevolen om Zijn werk aan te vullen en te voltooien“, aldus luidt het vervolg. Hier komt al beter voor den dag, wat die term „hoogste Apostel“ bedoelt. Het is mis, Christus' werk moet worden „aangevuld en voltooid“. Hiervan zeggen we niet: 't kan mis wezen. Het is mis.

„De verkondiging van het Evangelie“, zoo gaat men verder, „is de roeping van alle kerken in de wereld. Iedere kerk draagt een klein deel van de verantwoordelijkheid van dit zeer groote werk“. Wij zijn 'ter mee eens, mits wij n.l. „kerk“ mogen opvatten in den zin der belijdenis. Dat ontbreekt hier evenwel. Daarom is hier in werkelijkheid niet veel anders dan een zeer water-en-melk-achtig pluriformiteits-theoretje aan het woord, niet eens meer ruw geformuleerd, zóómaar als uitgangspunt genomen.

„Het bevel“ — aldus een volgende conclusie — „om het Evangelie te verkondigen kan in twee deelen onderscheiden worden: a. De verkondiging van het Evangelie in het gebied van de kerk zelf.

b. De verkondiging van het Evangelie aan andere volken.“

Hier is niet duidelijk, wat verstaan wordt onder „het gebied“ van de kerk zelf. Misschien de Barthiaansche theorie, dat de kerk „de ruimte“ (!) is voor de „verkondiging“ of prediking? Of is gedacht in den stijl der nationalist? (Let op die „andere volken“.)

Voor ditmaal laten we het hierbij. We beperkten ons tot „Hoofdstuk I“ van de „conclusies“. Ook in die gedeelten, die we hiervan onbesproken lieten zijn wel enkele punten, die ons wat vreemd aandoen. Men

wat het verband, en hoedanig eventueel de weergave in het Nieuwe Testament.

Dat bedenke men ook hier, vooral nu Hebreëën 8 het ons bezig houdende fragment van Jer. 31 heeft opgenomen.

Maar juist daarom vragen we: wat is in den Hebreëerbrieff doorlopend het hoofdthema? Is het soms dit: in het Oude Testament was alles maar oppervlakkig, ruw, bruto, maar onder ons in het Nieuwe Testament is alles diep, fijn, netto? O neen.

De tegenstelling is voortdurend: in het Oude Testament stonden wij, eenvoudige, ongeleerde, niet tot de priesterkaste behoorende „leeken“ altijd op een afstand, maar vandaag mogen wij vlak bij komen; vroeger waren we afhankelijk van de hiërarchie, maar vandaag zijn we vrijgemaakt; eerst waren we aangewezen op tusschenpersonen, een priester om te offeren, een priester om te bidden, een priester om te leeren; maar vandaag hebben we zelf rechtstreeks contact: we hebben zelf toegang tot het heiligdom, we kunnen zelf bidden, en krijgen daartoe „vrijmoedigheid“ (die dus, wij ze ontvangen is, geen brutaliteit mag heeten) en vandaag kunnen we zelf de boeken lezen, onze kinderen leeren, zelfstandig de Schriften uitleggen; geen priester denkt meer voor ons, we denken nu zelf.

Let wel: dat beteekent niet, dat de Hebreëerbrieff nu tot al die menschen, die in dezen niet-meer-leeken-staat zijn overgezet, die in deze gemeenschap-van-mondigen zijn opgenomen zegt: gij zijt wedergeboren, stuk voor stuk. Dat blijkt wel anders. Hij vermaant hen juist tegen deze valsche suggestie, ook in den vorm van zelfsuggestie: pas op, dat gij niet verloren gaat.

Maar juist daarom zal — in afwachting van wat voorts nog uit het tekstverband zou mogen naar voren komen — vooralsnog in ons tekstwoord alvast deze belofte mogen worden beluisterd: Tot nu toe heb Ik, de Heere, U aangewezen op voorgangers, tegenover wie gij — volk van de massa — in een positie van onmondigen en dus van afhankelijk stondt; maar Ik ga daarin verandering brengen: mijn opvoeding gaat voortaan verder doordringen en wordt meer direct; Ik breng mijn woord meer rechtstreeks tot u, meer individueel; Ik zal zorgen, dat gij geen les moet halen bij een „deskundige“, maar dat gij zelf weet waar het op staat, waar het op aankomt. Het leeken-instituut, dat gaat verdwijnen. K. S.

spreekt b.v. over een kerk, „die het lichaam van Christus in zijn geheel openbaart“, wat ik niet duidelijk vind. Men verkondigt de stelling, dat de in het zendingsbevel (Matth. 28: 19, 20) gegeven opdracht „leerende hen onderhouden al wat Ik u bevolen heb“ beteekent, zooals staat in Lucas 1: 79: „hun voeten richten op den weg des vredes“, hetgeen mij exegetisch onjuist en dogmatisch zwak schijnt.

Maar dit alles blijve rusten.

Wat ons wel verbaast, en bevestigt in de overtuiging, dat het met die Soekarno-lieden niet in orde is, is dit:

dezelfde menschen, die over Christus' Persoon en werk, over zijn voldoening en verzoening, over grondslag en inhoud der prediking, over autoriteit van kerk en confessie zoo bitter-weinig — zeg maar: zoo goed als niets — hier hebben te zeggen, worden ineens klaar wakker, wanneer zij de woorden tegenkomen: „leerende hen onderhouden ALLES wat Ik u bevolen heb“. Onze lezers weten al, dat ze beweren: dit beteekent hetzelfde als: de voeten richten op den weg des vredes. Toen ik zooeven den vinger daarbij lei, dacht misschien iemand: spijkers op laag water zoeken. Ik kan begripen, dat iemand dat denkt: je wordt zelf soms zoo hopeloos moe van dat permanente wantrouwig aankijken tegen die 20-e-eeuwse kerktermen. Maar zoek ik spijkers op laag water? Ik vrees, dat 't niet zoo is. Hier wordt n.l. officieel verzekerd, dat in de uitdrukking: „leerende hen onderhouden ALLES wat Ik u geboden heb“, het woord „ALLES“ beteekent, dat de verkondiging van 't Evangelie raakt alle terreinen van het leven (comprehensive approach), b.v.: op het terrein van LANDBOUW, ECONOMIE, GEZONDHEIDSZORG, OPVOEDING en ONDERWIJS, ENZ.

De Barthianen hebben dus de confessie flink op den achtergrond kunnen duwen.

En dan is verder het terrein vrij voor „social gospel“, voor het „sociale evangelie“, of voor het „nationale“ (der „duitsche christenen“ of van hun familie). Natuurlijk ontkenen niemand onzer, dat het „evangelie“ alle terreinen van het leven raakt; wij moesten zelfs even glimlachen, toen wij deze conclusies lazen en meteen ons herinnerden de huidige nederlandsche polemieken vóór of tegen de meening van hen, die beweren, dat „de kerk“ overal mee te maken heeft. Maar langer dan éentjes glimlachen doen we dezen keer toch maar niet. Want er staat niet, dat de kerk met haar belijdenis alle levenssterreinen raakt, doch dat het evangelie, of nog liever zijn verkondiging, dit doet. En als we dan dien „comprehensive approach“ zien, eerst op „sociaal-economisch“ terrein (landbouw, economie, gezondheidszorg), daarna op „cultureel“ terrein (opvoeding en onderwijs), dan denken we in rechte lijn aan de indeeling van de beide „Kamers“, zooals Soekarno's vriend, Mussert, ze had „ontworpen“ (lees: overgeno-

men), e
der Van
lijkste
zelfde
heeren
Soekarno
En d
de verz
Evange
Evange
hebben
in volk
lijdes
geten.
het ind
de „zu
Hoe
komend
van d
over e
de be
Indone
zijn al
zame
dus) o
maar o
vreezer
tusa
teit
nauw
En
dingsad
Het
Betr
uitlati
nen ge
besche
Hepp-1
Op
brenge
het, d
is ul
lige
drukke
wél u
H. Se
is 't n
is, en
houd
geacht
vreem
kelijke
, niet-
sproke
We ci
and
een
in
ging
kerk
de
het
Tot
van b
aan d
Hie
krijge
maar
tegen
dood
ziehe
druk
van h
En
stijl,
kerke
(de I
ZOOV
RING
STAA
'trap
wreve
meer
dat g
volkj
len
Hie
ja: w
Ma
volge
om vi
javaa
ken i
slag.
Ho
raad
Wa
In
succe
karno
met
deren
en in
(„cor
Muss

de weergave
u Hebreeën 8
Jer. 31 heeft

is in den He-
? Is het soms
aar oppervlak-
t Nieuwe Tes-
ten.
het Oude Tes-
merde, niet tot
tijd op een
vlak bij
ijk van de hie-
akt; eerst wa-
ipersonen, een
te bidden, een
bben we zelf
f toegang tot
en, en krijgen
se ontvan-
i) en vandaag
inderen leeren,
priester denkt

Hebreeërbrief
niet-meer-lee-
neenschap-van-
wedergeboren,
Hij vermaant
e, ook in den
ij niet verloren

hting van wat
gen naar voren
rd alvast deze
nu toe heb ik,
gers, tegenover
en positie van
tondt; maar ik
opvoeding gaat
meer direct; ik
t u, meer indi-
s moet hālen
lf weet waar
tet leeken-insti-
K. S.

et lichaam van
at ik niet dui-
t, dat de in het
geven opdracht
u bevolen heb-
9: „hun voe-
vredes”, het-
ich zwak schijnt.

in de overtu-
niet in orde is,

us' Persoon en
ng, over grond-
oriteit van kerk
maar: zoo goed
der ineens klaar
komen: „leeren-
u bevolen heb-
i: dit beteekent
weg des vredes.
daacht misschien
en. Ik kan be-
wordt zelf soms
nte wantrouwig
rktermen. Maar
vrees, dat 't niet
erkerd, dat in
houden ALLES
LES" beteekent,
t Evangelie
leven (com-
op het ter-
NOMIE, GE-
DING en ON-

nfessie flink op

rij voor „social
of voor het „na-
f van hun fami-
r, dat het „evan-
akt; wij moesten
conclusies lezen
ge nederlandsche
ag van hen, die
te maken heeft.
i doen we dezen
iet, dat de kerk
sterreinen raakt,
liever zijn ver-
an dien „compre-
ciaal-econo-
nie, gezondheids-
rein (opvoeding
chte lijn aan de
zoals Soekarno's
(lees: overgeno-

men), en dan weten we, dat dezelfde nonsens als Van der Vaart Smit moest goedpraten in zijn allerchristelijkste N.S.B.-krantjes kan worden uitgedrukt in dezelfde woorden als hier staan in conclusies van de heeren Probrowinoto en Gramberg, beiden ontboden bij Soekarno.

En dan komt in dit eerste hoofdstuk der conclusies de verzekering, dat een goede verkondiging van het Evangelie daarvan afhankelijk is, dat wij zelf het Evangelie met heel ons hart in al zijn diepte (!) hebben gehoord, en dat zij van ons vraagt een leven in volkomen gemeenschap met Christus. Van de belijdenis geen woord. 't Schijnt, dat men hier vergeten heeft, dat belijden leven is. De „diepte" van het individuele leven is hier eerder in gesprek dan de „zuiverheid" van het kerkelijke.

Hoe zou trouwens de belijdenis hier de haar toekomstende plaats rinnen innemen? „Grondslag van de opleiding", zoo lezen we — en het gaat over een interkerkelijk stel scholen — zijn de belijdenissen (meervoud) van de kerken in Indonesië", zie hoofdstuk V. Nu die belijdenissen zelf zijn al zeer uiteenlopend. Niettemin willen die gezamenlijke indonesische kerken (alles bij elkaar dus) een theologische faculteit oprichten, maar dan zóó, dat de heer Soekarno niet behoeft te vreezen (waar hij trouwens wel voor zorgen zal): „tusschen de vrije theologische faculteit en de staatsfaculteiten wordt een nauwe band gelegd", verzekert hoofdstuk V.

En nu de reactie van de synodocratische zendingsdeputaten op dit alles?

Het kan niet armoediger, dunkt ons.

Betreffende hoofdstuk I troffen de heeren „een paar uitlatingen, die tot discussie aanleiding zouden kunnen geven". Meer niet. Ze doen maar geen poging ter bescherming van „gangbare meeningen" à la Kuyper-Hepp-in-1936!

Op één punt verklaren zij zich niet tevreden: zij brengen het zelfs tot een frons. Hoor: zij betreuren het, dat onder punt 6 „niet uitdrukkelijker is uitgesproken de binding aan de Heilige Schrift". Nu is dit fraai gezegd: niet uitdrukkelijker! Men zou dus zeggen: dan toch blijkbaar wél uitdrukkelijker? Wel, als de binding aan de H. Schrift uitdrukkelijker is uitgesproken, dan is 't nog wel te weinig, omdat de vraag, wat binding is, en de andere vraag, of de Schrift naar den inhoud en dan overeenkomstig de belijdenis bindend geacht wordt, dan nog altijd overblijft. Maar het vreemde van 't geval is, dat in punt 6 niet „uitdrukkelijker", en óók niet „uitdrukkelijk", en zelfs niet „niet-uitdrukkelijk", doch in 't geheel niet gesproken wordt van binding aan de Heilige Schrift. We citeren punt 6 volledig:

„Wanneer de verkondiging van het Evangelie aan andere volken vrucht heeft gedragen, zoodat daar een kerk is ontstaan, die het lichaam van Christus in zijn geheel openbaart, dan moet de verkondiging van het Evangelie overgegeven worden aan die kerk. Die jonge kerk draagt dan voor het vervolg de verantwoordelijkheid voor de verkondiging van het Evangelie."

Tot zoover punt 6. Met geen woord dus is hier sprake van binding aan de Schrift. Laat staan van binding aan de Belijdenis.

Hier worden wij weer korzelig. Die deputaten, zoo krijgen we 't gevoel, houden ons met 'n lief gebaarte maar zoo wat aan 't lijntje; maar ze zijn niet eerlijk tegenover hun volk. Stel u voor: wat heelemaal wordt doodgezwegen, dat verklaren die deputaten, zichzelf en ons zoet houdende, alleen maar niet-uitdrukkelijk-genoeg gezegd! Waar blijft toch de waarde van het kerkelijke woord?

En als we dan nog steeds in denzelfden zoet-houders-stijl, ons hooren verzekeren, dat „de" javaansche kerken (dat allegaartje dus) en „de" nederlandsche (de Hervormde dus naast de fractie-Ridderbos-e.s.) ZOOWEL IN BELJIDENIS ALS IN KERKREGERING OP EEN EN DENZELFDE GRONDSLAG STAAN (want dat beteekenen de woorden blijkens 't rapport zelf), dan wordt onze korzelligheid kortweg wrevel. We zeggen: wij gelooven wel, dat daar (helaas) meer van aan is, dan zij zelf vermoedt. Maar tevens: dat gij hier uitspreekt, wat gij voor uw eenvoudige volkje niet graag van a tot z zoudt willen moeten ontleden.

Hier wordt 't kerkvolk gesust: zeg nou maar gauw: ja: wij weten 't wel.

Maar 't is mis. Overigens is 't wel om te onthouden: volgens al die deputaten, tot schorser Duursema — om van Bavinck maar te zwijgen — toe, hebben „de" javaansche en „de" hier genoemde nederlandsche kerken in beljdenis en kerkregering eenzelfde grondslag. Ook de Hervormde dus.

Hoe komt men aan de brutaliteit? En — het ver-
rand?

Want — laten we elkaar goed begrijpen.

Indien hier in Nederland de heer Mussert even succesvol zou hebben „geboerd" als zijn confrère Soekarno, en indien dan de heer Van der Vaart Smit met zijn Evangelie-en-Volk-kornuiten den een of anderen Raad van Kerken in elkaar had kunnen draalen, en indien men dan met net zoo'n stelletje bepalingen („conclusies") van een of andere combinatie van voor Mussert „begrip-toonende" kerken voor den dag zou

hebben moeten komen, en indien dan de heer Van der Vaart Smit dat-fabrikaat zou hebben moeten goed praten voor 't orthodoxe volkske, wel, hij zou 't ongeveer net zoo gedaan hebben. Men heeft nu al een stel deputaten, dat rustig verklaart: „de" javaansche en „de" nederlandsche kerken (inclusief dus De Hervormde Kerk) zijn één in grondslag wat betreft beljdenis en kerkregering.

Wij zeggen niet, dat die heeren-ondertekenaars (b.v. ds Duursema) verkapt nazi's zijn. We zeggen wel, dat ze zóó gewend zijn aan het niet-meer-leiden, dat ze met 't grootste gemak in 1944 tegenover Ds D. van Dijk loopen te dazen over remonstrantisme en meer van die nonsens, en in 1948 met remonstranten, barthianen, doopsgezinden, chinezen en voorts hervormden van allerlei kleur loopen te dazen over hun eenheid in beljdenis en kerkregering! Dat staat me daar even in een RAPPORT van diezelfde mannen, die ons er uit wierpen. Gaat den heer Schouten nu een licht op over de achtergronden van onze klachten over zijn kerkelijke vrienden? Die zonder het zelf te weten, in een paar pennestreken cadeau doen wat biddend gebouwd is? En dan nog durven schorsen en zoo? Ze moesten eens over de knie, al die vertoornde heeren van '44, die niet eens meer händig kunnen camoufleren: zelfs die kunst vergaet hun hiér.

K. S.

ontginningsdienst.

Herhaaldelijk is in ons blad betoogd, dat het enkele feit zelf, dat er cultuur is, en dat de mensch den cultureelen arbeid verricht, niet te rubriceeren valt onder de zoogenaamde „algemeene genade". Cultureele arbeid is ontginnings-arbeid. De aarde, in wijderen zin genomen: de natuur, moet ontgonnen worden.

Wel heeft men het herhaaldelijk zoo gezegd: cultureele arbeid is vrucht van algemeene genade. Zich plaatsende op het „ervaringsstandpunt", en tegelijkertijd een eerlijke poging ondernemende tot het in rekening brengen van bijbelsche gegevens, redeneerde men dan als volgt: wij, menschen, hadden vanwege het vreeselijk karakter van zonde en schuld verdiend, aanstonds na den zondeval ter helle te varen. Zulke alle ontwikkeling afsnijdende hellevaart ware ons „verdiende loon" geweest. Toch zien wij voor onze oogen, dat de wereld na den val nog vele duizenden jaren is blijven staan en dat de in den kosmos gegeven mogelijkheden toch nog tot ontwikkeling komen: zou dat geen „genade" zijn? Het antwoord geeft men zelf: het is genade, het is onverschuldigde, ongehouden goedheid van God. Wel is ze niet behoudend tot eeuwige zaligheid; en wel heet ze daarom slechts „algemeen", maar „genade" is ze toch. Ze geeft ons de weldaad van weerhouding der zonde; werd de zonde niet weerhouden, dan zou ze uitbreken in de grofste, rechtstreeks satanische uitgieting van boosheid; doch God stuit deze boosheid door de „algemeene" werking van zijn Geest, zelfs door het algemeen „getuigenis" van den Geest, welk getuigenis den mensch zekerheid verschaft, en wel onmiddellijke zekerheid aangaande groepen van centrale waarheden; die zekerheid is vóór-reflexief. En zoo trekt over de woestijnvlakte dixer wereld toch de zich steeds weer vernieuwende dauw van de algemeene genade, die het leven nog draaglijk maakt, en zelfs (krachtens een haar eigene „progressieve" werking) oasen schept in deze woestijn. Ook cultuuroasen.

In dezen gedachtengang liggen evenwel verscheidene kronkels, die de conclusie, als zou de term „algemeene genade" hier aanwendbaar zijn, ontkrachten. Vooreerst al dit: oordeels w a a r d i g h e i d is iets anders dan de waardigheid tot snelle executie. Bestaan moeten kan ook oordeelsbediening wezen. Bestaan en leven zijn twee.

Vervolgens: zeker, het is waar, dat de zonde wordt „weerhouden", en dat de vloek nog niet ten volle is uitgestort over de wereld. Maar dit zelfde geldt van de gehoorzaamheid, die in Christus Jezus weer tot gave van Gods vrije gunst heeft mogen worden, en door de kracht van Christus' Geest ook tot geschenk van deze gunst heeft kunnen worden. Tenzij hij tot de erkenning komt, dat (in Christus) geschenken waardigheid tot het eeuwige leven nog niet insluit een waardigheid tot snelle bediening van de zaligheid. Waarmee hij op ons standpunt zou gaan staan.

Wie het „weerhouden" van den vloek „genade" noemt, zou voor het minst de „weerhouding" van den zegen „oordeel" moeten heeten. Maar geen van beide termen zouden wetenschappelijk gefundeerd zijn; men kan ze hoogstens in niet-wetenschappelijke beschrijving der concrete werkelijkheid gebruiken en dan naast elkaar. Maar het spreken in zulk „los" woordgebruik van „algemeene genade" en „algemeen oordeel" beteekent zelfs zóó reeds een correctie op de voorkeur-keuze van den term „algemeene genade".

Zeker, weerhouding is er. Maar weerhouding is eigen aan den tijd. Waar niets meer „weerhouden" wordt, daar is een „possessie"!

1) We zinspelen hier op de bekende definitie, die Boëthius gaf van Gods eeuwigheid. Volgens deze omschrijving had God een perfecte en tevens een „tota simul" bezit van een interminabel (onafgrensbaar) leven.

missiemenschen met javaansch, missiequidens met nederlandsch gelaat.

De Zending op Java moet een Javaansch gelaat vertoonen. Aldus hebben de zendingsdeputaten der synodocratische gemeenschap aan de synode van Eind-hoven (de naam is in de geschiedenis der zending symbolisch!) medegedeeld.

Zoo heeft het Soekarno gedictieerd.

Hetgeen van hem niet zoo dom bekeken is.

Die man is heusch niet zonder politiek talent.

Evenmin als de hem waarschijnlijk onbekende

Jerobeam 1.

En even weinig als de hem wél bekende bondge-

noót van Nippon Adolf Hitler.

Jerobeam 1 zag niet gaarne, dat zijn onderzaten godsdienst gingen houden in Jeruzalem. De aanraking met het huis en het rijk van David kon gevaarlijk worden. Wanneer de menschen uit het rijk van Jerobeam regelmatig naar het rijk Juda zouden trekken, zou allicht te eeniger tijd het verlangen wakker worden naar de dagen van ouds en zou de wensch wel eens bij deze lieden wakker kunnen worden naar hun vorigen heer terug te keeren.

Daarom besloot Zijne Majesteit, dat de godsdienst in het rijk Israël voortaan een „Israëlietisch" gelaat zou vertoonen. En de gelijkschakeling van staat en godsdienst begon.

Zoo zal ook naar den wensch van Soekarno de Zending op Java een Javaansch gelaat gaan vertoonen.

Want een orang blanda in een goed uitgeruste polikliniek, een „doctor toelaeng" als wijlen Scheurer in een goed geoutilleerd zendingshospitaal, blanke onderwijzers in goed ingerichte zendingscholen zijn in de rimboe van de Repoebliek een dreigend gevaar voor de politieke rust. Als Nederlandsche menschen aan de onderdanen van Soekarno geven ten bate van de volksgezondheid en de volksontwikkeling wat de regeering van Soekarno niet geven kan, dan mochten de zieke, ondervoede en slecht gekleede Javanen eens verlangen terug te keeren onder het regiment van Koningin Wilhelmina, wier blanke menschen en wier weldoende dokters het heimwee naar vroeger wakker maken.....

Daarom: de Zending vertoone een Javaansch gelaat!

Opdat de Javanen meenen, dat ook onder het gezegende bewind van Soekarno de zegeningen van vroeger bestand hebben!

Dat heeft Soekarno als Jerobeam 1 goed bekeken!

Overigens is hij bij Adolf Hitler ter schole geweest.

Want als deze laatste heeft hij verstand van de viezen!

Als de Nederlandsche Zendingsgelden naar Java blijven stroomen, betalen de Nederlanders de weldaden, die met Javaansch gelaat gegeven worden en wordt het deviezenpotje van Soekarno behoorlijk gevuld.

Daarom: de Missiegelden mogen gerust een buitenlandisch, volksvreemd gelaat hebben!

Daar merken de Javanen toch niets van.

Want die gelden worden door den Minister van Financiën van de Repoebliek gaarne omgewisseld en óók van een Javaansch gelaat voorzien.

Adolf Hitler had ook geen bezwaar tegen invoer van predikantstractementen uit Nederland.

Des te meer tegen uitvoer er van.

Sijmen, betaal!

Zoo is de Zending gestrand in Eind-hoven.

D. E. C.

tota simul" (een bezit van leven, zóó, dat men de volheid van zijn bezit altijd in volkomen mate tegelijk in handen heeft) of een „privatio tota simul" (een beroofd-zijn, een gemis, en dan weer zóó, dat de volheid van dat gemis er in elk „oogenblik" in volle mate, totaal dus is). Dat wil dus zeggen: waar geen weerhouding is, daar is geen tijdelijk bestaan meer; daar is „eeuwigheid: Ook in het paradigma was immers „weerhouding". Als de Geest van God aan Adam onweerhouden geschonken zou zijn, dan ware hij van de mogelijkheid van vallen uitgesloten geweest. De eerste Adam had den Geest „met mate". Aan den tijd is de „ontplooiing" eigen of anders het „bederf". Ontplooiing, en bederf behooren tot den tijd; ontplooid-zijn en bedorven-zijn (beide pleromatisch, naar den aard van het subject) behooren tot de eeuwigheid. Derhalve is het feit, dat de schep-

Dat blijft altijd alleen voor God. Bij menschen evenwel is leven altijd terminabel (kreatuurlijk begrensd). In den tijd „bezit" hij het leven niet perfect, en niet „tota simul". In de eeuwigheid (naar de mate van het terminabele) wel (op zijn manier) perfect en ook (op zijn manier) „tota simul".

gings gaven zich ontplooiën, geen genade, doch natuur. De beweging „zit er in“, in de dingen en in de menschen. Het zit „in“ den mensch: de onstuimige drang om, waar hij zelf „wordend“ is, aan de „wordende“ aarde koren en most af te dwingen. En dus te... „colere“, te bouwen den hof. Alleen maar: wat vóór den zondeval een religieus, op God als Verbondsgod gericht, liefde-werk was, dat wordt daarna een daad van egoïsme, van zelfbehoud, van „levenslust“ (à la „Pallietier“), geen godsdienst, doch zelfdienst. Van „natuur“ wordt vaak zóó gesproken, dat men den indruk vestigt: ze is een dood kapitaal, dat daar ligt, al of niet, ten gebruike van den mensch (en de wereld). Conclusie is dan spoedig genomen: die menschenwereld had verdiend te sterven, n.l. den eeuwigen dood, die aan alle zijn objecten de mogelijkheid van eenige kapitaal-aanwending ontnemt; toch kan die mensch „de natuur“ nog „gebruiken“, het doode kapitaal nog rente doen opleveren; ergo: dat is „genade“. Maar van de redeneering deugt geen woord, zoolang onder „natuur“ verstaan wordt: tijdelijke natuur. Zoolang er tijd is, behoort de bewegelijkheid, het zwanger zijn en baren, het wekken en ontvangen, tot de natuur. „Dood“ kapitaal, dat is maar een fabuleerende terminologie, die op de natuur-in-tijd niet van toepassing is, en die het onderhavige probleem alleen maar handig verwingt, om zoo met zeker gemak tot den term „algemeene genade“ te kunnen „concluderen“.

In den grond der zaak is het „onderhavige probleem“ er dan ook een van „tijd“-waardering. En dat het prolongeren van den tijd ook na den val „genade“ wezen zou, dat is onjuist gedacht. Men wijst ons op de zwaarte der zonde, en betoogt dan, dat „wij“ verdiend hadden, dadelijk na den zondeval te worden geworpen in den „poel van vuur“; dat is niet gebeurd; ergo: genade. Men vergeet, dat van dit betoog de eerste volzin niets minder dan fabuleerend is. Indien dadelijk na den val de verwijzing der gevallen menschen naar den „poel des vuurs“ geschied ware, dan waren „wij“ er niet geweest. Dan waren er twee menschen veroordeeld, en meer zouden er uit hen niet gekomen zijn.

Dus is er een groote verborgenheid geopenbaard, juist in het continuëren van den tijd ook na den val. Die continuëering is geen genade. Dat is simpel genoeg te „bewijzen“. Stel eens, dat God alleen maar had willen straffen zóóvele menschen als Hij metterdaad eeuwig straffen zal, dan hadden die menschen toch eerst geboren moeten worden? En dit successief: de een uit den ander? Dan zou dus, reeds om tot een hel met zóó veel toernobjecten als er eenmaal zullen zijn, te geraken, God den tijd hebben moeten continuëren.

En dit niet alleen. Er zouden in dien tijd huwelijks-verbintenissen moeten gesloten zijn, copulaties althans van mannen en vrouwen. Een economische aequilibrium²⁾ zou daarvoor onmisbaar zijn geweest. Cultuur had dus moeten geschieden. Cultuur is voorwaarde óók voor het komen Gods tot de hel.

God zij gedankt, dat wij meer weten, dan dat er een hel op komst is. Ook de hemel staat op het program van goddelijke actie. Óók om hem te vullen met zóóvele als God er toe roepen zal, is dus tijdsverlenging noodig, is hun geboren worden uit ouders noodzakelijk, is derhalve culturele arbeid met economisch evenwicht conditie.

Maar juist daarom is de qualificatie van tijdscontinuëering en van culturele ontsluiting van den kosmos als (algemeene) genade een misvatting.

Die continuëering en die ontsluiting zijn geen genade.

Ze zijn evenmin vloek of oordeel. Althans, zoolang men de woorden serieus gebruiken wil.

Ze zijn van beide de conditio sine qua non; ze zijn van beide het substraat.

Voorzover de drang tot ontsluiting van het geschapene natuurlijk is, en het open-gaan van allen moederschoot, ook van „moeder aarde“, natuurlijk is, is cultuur een natuurlijk gevolg van natuurlijke drang. „Geest“ en „geestelijke functie“ zijn deels óók natuur. Substraat is dat opengaan van allen moederschoot voor het tweërlei uiterst gebeuren: het vonnis van vrijspraak over zooveel als er daartoe voorbestemd zijn en het vonnis van uitbanning over zooveel als er daartoe voorbestemd zijn.

De genade „zit“ dus niet in het „colere“³⁾. Ze „zit“ ook niet in het eten, drinken, ademhalen, kinderen verwekken. De genade als ze er is, zal alleen „zitten“ in het godvruchtig „colere“, eten, drinken, kinderen verwekken.

En de vloek ligt niet in het „colere“. Hij ligt ook niet in het eten, drinken, ademhalen, kinderen verwekken. De vloek, als hij er is, zal alleen liggen in het goddeloos „colere“, eten, drinken, kinderen verwekken.

Binnen het raam van den tijd is na den val onvermijdelijk: de antithese, niet in de natuur, doch in het gebruik der natuur. En dus: in de cultuur. De antithese tusschen de geloovige en de ongeloovige exacte cultuur-praestatie.

Er is wel „commune“ gratie in de cultuur: want de

genade is altijd voor meer dan één.

Maar er is geen „algemeene“ (of generale) genade. (Daarom was A. Kuijper's constructie fout).

Er is ook wel „commune“ vloek in de cultuur: de vloek treft altijd meer dan één.

Maar er is geen „algemeene“ (of generale) vloek. „Commune“ kan algemeen zijn, maar behoort het niet te wezen. Iets kan aan alle menschen „commune“ zijn, of aan meer dan één, hoewel niet allen.

In het hier bedoelde schema is „commune“ bedoeld in den zin van: niet aan alle menschen, doch aan vele menschen gemeen. De „gemeene gratie“ in de cultuur (niet algemeen) is er, zoover Christus' verlossend werk aan al de zijnen toekomt. Met effect in de cultuurpraestatie. Alle andere menschen liggen onder den commune vloek. Het oordeel over hen is aan den Man van Hand. 17:31 gegeven⁴⁾.

⁴⁾ Zie verder: K. Schilder. Is de term „algemeene genade“ wetenschappelijk verantwoord? Kampen, Ph. Zalsman 1947.

ADRESSEN IN INDIË.

Het komt meerdere malen voor, dat leden onze Kerken, bij hun aankomst in Indië, de adressen der Kerken niet kunnen vinden. We zijn in de gelegenheid de Indische adressen te publiceren:

Batavia: Iederen Zondag diensten te 9.30 en 20.00 uur, Koningsplein Oost 6. Scriba: W. van Veelen, Javahotel, Rijswijk 5.

Correspondentieadres Contact-comite Indië: Mej. M. C. Gaasenbeek, Javaweg 45.

Militairen vinden een tehuis bij L. A. F. Godschalk, Tjidengweg West 64.

Buitenzorg: Elken Zondag diensten te 9 uur ten huize van br. G. H. Arnold, 's Landsplantentuin. Scriba: br. Arnold.

Soerabaja: Elken Zondag diensten te 9.00 en 17.00 uur, Muloschool Praban.

Scriba: F. v. d. Griendt, van Hoogendorplaan 20. Semarang: Iederen Zondag diensten te 9.30 en 17.00 uur ten huize van den heer H. Kaspers, Tegalong 12. Scriba: P. Geertsema, Hotel Bellevue.

Bandoeng: preeklezen, elken Zondag in de Onderoff, mess 15 Batt. Kampementstraat.

Contactadres: Mackenbach, V. T. D. troepen.

Malang: preeklezen elken Zondag 9.30 uur, H. B. S. Coenplein.

Medan: preeklezen elken Zondag 9.30 en 19.30 uur, schoolgebouw hoek Mangelan-Residentweg.

Padang: preeklezen elken Zondag 9.30 uur, cantine A. M. V. J.-gebouw.

Palembang: preeklezen elken Zondag 10.00 uur, kleine zaal A. M. V. J.-gebouw.

Makassar: preeklezen elken Zondag 19.30 uur, Goaweg 9.

Soekaboemi: preeklezen elken Zondag 10.00 uur, Djalan Benteng.

Kerkelijke bladen worden verzocht deze adressen eveneens te publiceren.

PROV. DIACONALE CONFERENTIE.

Op Woensdag 24 Maart 1948 wordt in de vergaderzaal van Café-Restaurant Koot, Beestenmarkt 26 te Delft een Provinciale Diaconale Conferentie, binnen het verband der Gereformeerde Kerken in Zuid-Holland, gehouden, aanvang 10 uur.

(Vergaderzaal plm. 15 minuten loop van Station). Tot het agendum behooren o.a.: de verkiezing van 3 Comitéleden. (Aft. de brs Arnold en de Gelder, terwijl br. Buitenhuis heeft bedankt).

Voor de verkiezing van nieuwe leden is door onderscheiden Diaconiën de aandacht gevestigd op de navolgende namen: (alphabetisch)

H. Bassie, Rotterdam-Zuid (Cl. R'dam); P. Bergwerff, Loosduinen (Cl. Den Haag); H. Boerma, Delft (Cl. Den Haag); W. Bouwman, Rijnsburg (Cl. Leiden); C. A. v. d. Gugten, Katwijk a. d. Rijn (Cl. Leiden); J. Ippel, Katwijk aan Zee (Cl. Leiden); M. J. N. Jol, Scheveningen (Cl. Den Haag); M. de Jonge, Rijswijk (Cl. Den Haag); J. Smit, Alblasserdam (Cl. Dordrecht); W. Sonneveld, Berkel & Rodenrijs (Cl. Rotterdam).

Het Comité acht het gewenscht er de aandacht op te vestigen, dat in het Comité tot dusver geen leden zitting hebben uit de ressorten Dordrecht en Leiden.

Ook behoort tot het agendum de bespreking van een vraag uit Dordrecht: „Behoort de Diaconie, de vanwege het Centraal Bureau voor de Statistiek jaarlijks toegezonden formulieren, waarop gegevens over verstrekte financiële steun worden gevraagd, in te vullen?“ Voorts een referaat door Ds W. J. van Otterlo te Kralingen. Onderwerp: Schriftuurlijke troost — ook een Diaconale taak, met bespreking. Verder rondvraag en slotwoord door Ds J. van der Schaft te Delft.

Alle Diaconen worden op deze Conferentie verwacht. Predikanten, ouderlingen en leden der gemeenten als gasten welkom.

Door de zorgen van de brs diaconen uit Delft is er gelegenheid voor een gezamenlijke koffietafel. Kosten daarvoor bedragen f1,25 per persoon.

Tevens tijdens de pauze gelegenheid tot bezichtiging der Nieuwe Kerk met het praalgraf der Oranje's.

Diaconiën, welke hun bijdrage aan het Comité over 1947 nog niet hebben voldaan, gelieve deze ter conferentie af te dragen. Ook de bijdrage over 1948, eveneens f5,—, kan ter conferentie worden voldaan.

Voor het Comité,

J. DE GELDER, Secr., Westersingel 31b.
Berkel & Rodenrijs.

theologische hooqeschool.

Lectoren voor Grieksch en Latijn deelen aan belanghebbenden mede, dat de correspondentie betreffende de propaedeuse in hun vakken gedurende dit cursusjaar wordt gevoerd door den heer D. J. Buwalda. Men kan dus volstaan met zich schriftelijk tot hem te richten, Jan van Arkelstraat 59, Kampen.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

DRIEHONDERD JAAR NA MUNSTER.

Illusies.

Tijdens den oorlog heeft menigeen zich illusies gemaakt over de toekomst van het Koninkrijk der Nederlanden.

Als Nederland eenmaal zou zijn herrezen, dan.....

Och, ieder weet het, hoe rechtgeaarde Nederlanders in de dagen van druk smachtten van verlangen naar den dag, waarop de tyrannie verbroken en „Holland, uit het stof verzezen, Zal opnieuw ONS Holland wezen!“ vervuld zou zijn.

Dan zou het Koninkrijk vernieuwd worden, dan zou alles beter gaan.

Velen, die sedert jaren het bidden verleerd hadden, bogen de knieën en smeekten God om uitkomst. Dan zou het beter gaan, later, als de gevangenis zou zijn gewend, als de Vrijheid weer met kwistige hand haar genietingen ronddeelde.

„Nood leert bidden.“ Dat is ook de ervaring, in menig kamp van krijgsgevangenen of geïnterneerden opgedaan.

Maar de nood is vaak een heel slechte leermeester. Ja, is dit altijd, wanneer slechts de uitwendige nood — wat zullen wij eten en drinken en waarmede zullen we ons kleeden — tot bidden drijft. Dan kunnen we heel „vroom“ bidden voor Koningin en Vaderland en smeecken om de vernietiging van den vijand, maar dan blijft onze eigen zondige wil ongebroken, dan blijven we toch onszelf.

En als dan de staketselen zijn omgeworpen, gaat het weer op den ouden voet door, maar in versneld tempo. En dan verwondert men zich er nog over, dat de wereld er niet beter op is geworden en dat het met ons Koninkrijk heelemaal verkeerd gaat.

Het feit, dat tallozen in de periode, toen elke zweem van vrijheid en recht was geweken, hebben ervaren welk een bijzondere genade van God het is een eigen volksbestaan te mogen leiden, waarin tyrannie noch dictatuur het hart doorwondt, wordt licht vergeten.

Maar toch, hoe hebben wij eens, vol intens verlangen, verbeid het oogenblik, waarop de mare der vrijheid zou doorklinken.

Dat oogenblik is gekomen. Hoe lang..... hoe kort geleden?

Ginds, in het verre Japan, hebben we jubelend de Vrijheid begroet.

Haar boden staken in modern gewaad.

Amerikaansche vliegtuigen boven de kampen!

Dan, plotseling, een dartelende menigte van roode, witte, blauwe en oranje parachutes.

Die Amerikanen toch! Wat een schoone geste: 't liep tegen koninginndag.

Dat rood-wit-blauw-oranje zóó maar in Dai Nippon, het heilige land van Tenno Heika.

Hoe hebben ze gejuicht, de kelen schor; hoe hebben ze gesjouwd, de krachtigsten onder de stervenden, om den overloed van voedsel en kleeding het kamp binnen te halen.

Wég alle kamp-discipline.

De Jappen, schuchter-bevreesd, eensklaps even poeslief-gediensig als voorheen sadistisch-onvermurwbaar.

Maar niemand lette op hen.

Er waren geen gevangenen meer, maar gelukkige, groote kinderen. Den geheelen nacht werd er doorgewerkt. Vlaggen moesten er komen en, natuurlijk, het kamp moest worden versierd. Wat talenten ontwaakten er onder de lachende lokstem van de Vrijheid!

Toen de zon rees, waren parachutes omgetooverd in reusachtige vlaggen. Een hollandsche driekleur en de stars en stripes.

Boven het kamp werden ze plechtig geheschen en ontroerde mannen zongen het Wilhelmus, zóóals ze het nog nooit gezongen hadden.

Holland uit het stof verzezen.....

Een Hollandsch overwinningslied in Dai Nippon!

De lange weg.

Wat is het goed, dat menschen de toekomst niet kunnen lezen!

Hoe vaak hebben de gevangenen in de kampen, ginds in het verre oosten, elkaar dat voorgehouden.

Als ze bij den aanvang hadden kunnen weten, hoe lang het zou duren en wat ze allemaal zouden moeten doormaken, ze hadden in vertwijfeling uitgeroepen:

¹⁾ Evenwichtstoestand.

²⁾ Colere = cultuurwerk doen.